УДК 657.37

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ФОРМ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

М.М. Матюха, кандидат економічних наук Київський національний торговельно-економічний університет

Розкрито підходи до проектування форм управлінської звітності в умовах застосування автоматизованих систем обліку торговельних підприємств.

Управлінська звітність, інформаційні технологи, форми звітності, господарські процеси.

Діяльність будь-якого сучасного підприємства в умовах ринкової економіки потребує свідомого підходу до виконання функцій управління, зокрема для проведення обліку, аналізу, контролю та планування. Облікове забезпечення повинно бути багатофункціональне і спрямоване на вищий, середній та нижчий рівні управління. Складність управління полягає у використанні різноманітної інформації та її комбінацій. Основна форма подання такої інформації є управлінська звітність, яка має проектуватися і формуватися відповідно до потреб користувачів інформації.

Існуюча система ведення обліку та узагальнення даних в інформаційних системах не забезпечує потреби ефективного управління підприємством. Зростаюча конкуренція спонукає підприємства певною мірою збільшити ефективність використання інформації для прийняття рішень. Це спричинює пошук нових підходів до подання та використання інформації на вітчизняних підприємствах. Особлива увага приділяється не пасивному підходу відображення господарських процесів, що відбуваються на підприємстві, а активному впливу на них, контролю доцільності та ефективності використання виробничих ресурсів. Роль звітності суттєво підвищується в умовах ринкової економіки, яка базується на різних формах власності, господарювання й конкуренції товаровиробників. Мова йде про пошук шляхів підвищення аналітичності та

оперативності облікової інформації, своєчасне забезпечення необхідною інформацією всіх рівнів управління підприємства та прийняття управлінських рішень.

Актуальність даної проблематики спричинена бурхливим і несистематизованим розвитком різноманітних функціональних можливостей програмних продуктів із автоматизації обліку щодо складання і подання управлінської звітності. Одним із основних шляхів вирішення питання ефективного обліково-аналітичного забезпечення керівництва є управлінська звітність, що потребує розроблення методології процесу її проектування.

© М.М. Матюха, 2012

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розв'язанню теоретичних і методологічних питань управлінської звітності присвячений ряд досліджень вітчизняних вчених (Ф.Ф. Бутинця [1], С.В. Голова [2], Л.В. Нападовської [3], В.В. Сопка [5] та інших).

Значні досягнення названих вчених стали основою подальшого дослідження проблем і формування підходів щодо проектування форм управлінської звітності. Постає необхідність сформувати та узагальнити концептуальні підходи до формування та подання управлінської звітності користувачам.

Мета дослідження - формування методологічних підходів до проектування форм управлінської звітності в умовах застосування інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Управлінська звітність визначається як звітність про стан і результати діяльності суб'єкта господарювання, яку використовує керівник для планування, контролю та прийняття відповідних управлінських рішень. Метою управлінської звітності є надання можливості оперативно управляти ресурсами й оцінювати ризики діяльності. Відповідно до термінологічного вивчення, управлінська звітність набуває характеристики індивідуальності та авторизованості. Саме тому, у кожного підприємства виникає потреба в розробці рекомендацій подання форм такої звітності. Попереднім етапом репрезентації форм є процес проектування бланків і структурованих таблиць, як складових названої звітності.

Структуровані відомості (таблиці), мають багато переваг порівняно з бланками. Це, у першу чергу, легкість їх формалізації, а отже, простота при створенні. До того ж, побудова структурованої відомості, однієї або кількох, є необхідною умовою побудови бланка. З названих причин проектування звітів стосується, перш за все, структур відомостей та їх комбінаційного поєднання. Проектування відомостей для інформаційних технологій можна представити як послідовність певних підходів (рис. 1).

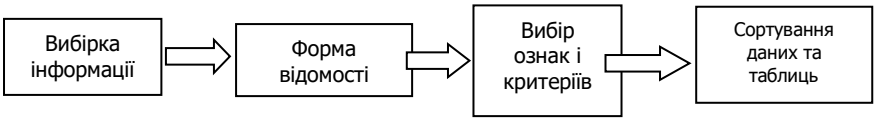

Рис. 1. Послідовність проектування форм управлінської звітності в умовах застосування інформаційних технологій

Виразним методологічним підходом є вибір ознак і критеріїв та сортування даних і таблиць під час побудови управлінської звітності в умовах застосування інформаційних технологій.

Від ознак і критеріїв залежить питання формування оптимальної кількості відомостей для користувачів інформації. При цьому, слід дотримуватися таких принципів побудови відомостей: мінімальне число ознак для перехресної форми — одиниця, для шахової — дві ознаки, проте, їх число може збільшуватися, і в цьому випадку відомості будуть мати характер зіставних (складених).

При визначенні ознак і критеріїв побудови звіту, необхідно враховувати певний перелік аналітики, що має відображатися, та підходи відбору ознак у відомості:

1. Неструктурована (одновимірна) відомість дає можливість зменшити число ознак до мінімуму (одна ознака) в одній відомості, але збільшити загальну кількість відомостей.

2. Структурована (баготовимірна) відомість — відображує всі ознаки (обмежується числом граф) в одній великій відомості.

Кожна конкретна ситуація потребує відповідного адекватного рішення щодо подання звітної таблиці. Однорівневі звіти дають можливість надати інформацію в оперативному режимі і служать, переважно, для інформаційних запитів нижчого рівня управління. Багаторівневі відомості дають змогу подати дані шляхом порівняння кількох критеріїв в одній таблиці **І,** відповідно, можуть бути використані для інформаційного забезпечення вищого рівня управління.

Зважаючи на досить велику кількість аналітичних ознак в реально Діючій системі підприємства, доводиться, як правило, використовувати Другий варіант, обмежуючи кількість граф відомості. Для інформаційних систем обліку об'єктами ознак та критеріїв побудови звітності є: рахунок бухгалтерського обліку, субрахунок, кореспондуючий рахунок, дата господарської операції, первинний документ, контрагент (фізична або юридична особа), найменування запасів, тощо.

Зразок однорівневого управлінського звіту торговельного підприємства про наявність товарів на складах подано у таблиці 1 та на рисунку 2.

1. Відомість про наявність товарів на Складі № 1 торговельного підприємства за 1 квартал 20 р.

Номенклуатура	Кількість, шт.			
	Початковий залишок	Надходження	Реалізовано	Кінцевий залишок
Монітор PHILIPS	10	2	8	4
Крісло БТ1	21	20	10	31
Вентилятор	5	4	4	5

Заголовок, що представлений як критерій вибірки - Склад № 1, значення ознаки - представлено найменуваннями товарів.

Багатовимірною відомістю є товарний звіт по магазину, що сформований за кількома ознаками. Він поданий у таблиці 2 та на рисунку 3.

Заголовком товарного звіту, який є критерієм вибірки, є рух товарів, значення ознаки приймають реквізити документа, та суми товарів, що мали рух по магазину.

У першому випадку аналітика представлена однією ознакою; значення іншої ознаки використане під час побудови заголовка.

У другому випадку використані декілька ознак аналітики, як у самій таблиці, так і в заголовку. Відомість більше диференційована: приміром, воїна може виявитися сформованою не лише за найменуванням складу, але також в розрізі

країн-виробників і терміну гарантій, причому вказаний буде не лише певний товар, сорт, але також і матеріальна відповідальна особа чи номер складу.

Ведомость по товарам на складах

Действия | Сформировать | Настройка... | Период с:

Склад / Номенклатура, Базовая единица измерения	Количество (в базовых единицах) Начальный остаток	Приход	Расход	Конечный остаток
Главный склад		2 245,000	1 594,000	651,000
BOSCH холодильник, шт		55,000	24,000	31,000
Ботинки, пар		102,000	9,000	93,000
Ботинки женские демисезонные, пар		10,000	10,000	
Ботинки женские натуральная кожа, пар		15,000		15,000
Ботинки мужские, пар		35,000	20,000	15,000
Бумага Ballet, упак		4,000	2,000	2,000
Вентилятор JIPONIC (Тайв.)., шт		4,000		4,000
Вино Alegre Лидия де люкс 0.7л, шт		9,000		9,000
Диван для отдыха, шт		33,000	30,000	3,000
Дрель электрическая, шт			1,000	-1,000
Женские босоножки, пар		10,000	10,000	
Женские модельные туфли, пар		5,000	5,000	
Коробка упаковочная для обуви (большая), шт		3,000		3,000
Кресло-качалка, шт		63,000	55,000	8,000
Кроссовки "ADIDAS", пар		20,000	10,000	10,000
Куртка ватная, шт		102,000	9,000	93,000
МИНСК-АТЛАНТ 1700-01, шт		42,000	35,000	7,000
МИНСК-АТЛАНТ 1733-03, шт		45,000	15,000	30,000
Молоко Баланс 1,5%, шт		660,000	660,000	
Молоко Баланс 3,5%, шт		550,000	550,000	
Монитор Philips 17", шт		6,000	1,000	5,000

Рис. 2. Відомість наявності та руху товарів на складі, сформована у середовищі програмного продукту 1С

2. Товарний звіт підприємства по магазину

Рух товарів	Документ		Сума	Примітки
	Дата |	Номер	Товарів | Тари	
Надходження товарів №35	13.11._	35	332,00	
Надходження товарів № 36		36	332,00	
Переміщення товарів №1	15.11._	1	8000,00	

І т.д.

Зрозуміло, вибору вимагають і потреби користувачів, за якими буде сформована відомість. Прикладом збільшення кількості потреб-підстав є оборотно-сальдова відомість. Аналогічними прикладами є відображення в одній відомості об'єктів, оцінених в різних вимірниках: наприклад, майна в грошовому виразі і натуральних показниках або зобов'язань в різних валютах.

За наявності у відомості оборотів та сальдо необхідно визначити їх параметри. Особливу увагу слід приділити тому, згорнені вони чи розгорнені: якщо в технічному плані обороти і сальдо не згадуються або саме технічне завдання відсутнє, мають на увазі, що обороти розгорнені, а сальдо згорнене. Розгорнені обороти або сальдо у відомості представляються у двох графах — «Дебет» і

«Кредит»; інакше дебет і кредит будуть відображені в одній графі: дебет — з позитивним знаком, кредит — з негативним. Саме такі форми відомостей широко використовувалися на початку XX століття. їх підрозділяли на односторонні, двосторонні, послідовні, штафельні (штафель - бухгалтерський рахунок особливої форми, в якому дебетові і кредитові обороти відображені в одній загальній графі) [4].

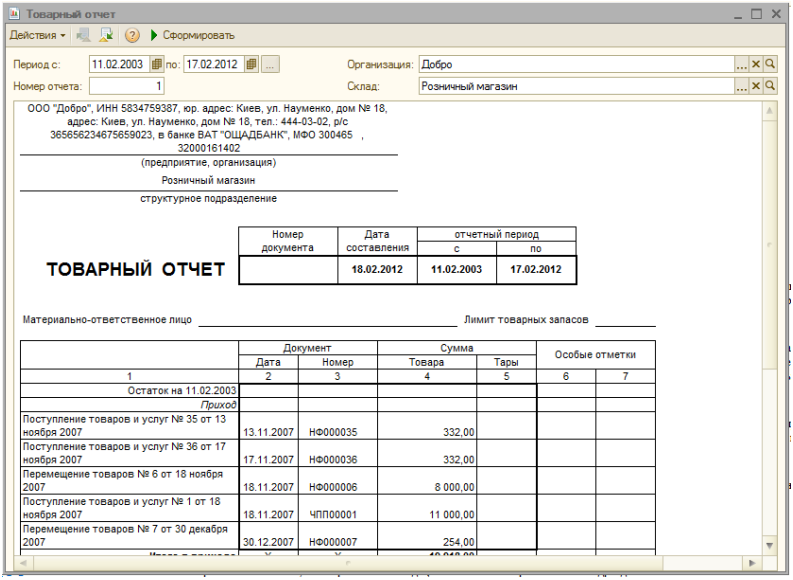
Товарный отчет

Действия | Сформировать

Период с: 11.02.2003 по: 17.02.2012 Организация: Добро

Номер отчета: 1 Склад: Розничный магазин

ООО "Добро", ИНН 5834759387, юр. адрес: Киев, ул. Науменко, дом № 18, адрес: Киев, ул. Науменко, дом № 18, тел.: 444-03-02, р/с 36565623467565902З, в банке ВАТ "ОЩАДБАНК", МФО 300465 , 32000161402

(предприятие, организация)

Розничный магазин

структурное подразделение

ТОВАРНЫЙ ОТЧЕТ

Номер документа	Дата составления	отчетный период с	по
	18.02.2012	11.02.2003	17.02.2012

Материально-ответственное лицо _____ Лимит товарных запасов _____

	Документ		Сумма		Особые отметки	
	Дата	Номер	Товара	Тары		
1	2	3	4	5	6	7
Остаток на 11.02.2003						
Приход						
Поступление товаров и услуг № 35 от 13 ноября 2007	13.11.2007	НФ000035	332,00			
Поступление товаров и услуг № 36 от 17 ноября 2007	17.11.2007	НФ000036	332,00			
Перемещение товаров № 6 от 18 ноября 2007	18.11.2007	НФ000006	8 000,00			
Поступление товаров и услуг № 1 от 18 ноября 2007	18.11.2007	ЧПП00001	11 000,00			
Перемещение товаров № 7 от 30 декабря 2007	30.12.2007	НФ000007	254,00			

Рис. 3. Товарний звіт, сформований програмними засобами 1С

Наступним методологічним підходом до формування управлінської звітності при застосуванні інформаційних систем є сортування. Сортування є один із видів групування даних, що використовує два окремі прийоми угрупування:

1) сортування - це зміна розташування записів таблиці залежно від параметрів сортування (вказуються найменування реквізитів і тип сортування: за збільшенням або спаданням);

2) фільтрація - спосіб відображення в таблиці записів, що відповідають певному зазначеному критерію фільтру (тобто дія вибірки).

Природно, подібні маніпуляції ніяк не відбиваються на фактичних операційних даних, що залишаються незмінними. Змінюється тільки форма подання звіту, необхідна користувачу.

Сортування є складовою вибірки і одночасно засобом задавання ієрархії ознак управлінської звітності. Відсортовані відомості, що візуально представлені комп'ютерною технікою і представлені на паперових носіях, є зовсім різними формами. Відмінності між ними існують за рахунок можливості

швидко змінювати параметри сортування, але після виведення відомості на друк сортування стає неможливим. Такий методичний підхід відрізняє електронні звіти від паперових процесом сортування даних. Але окремо слід відзначити електронні бланки звітності, сортування у яких обмежене навіть і в комп'ютеризованих формах. Відповідно, бланки за інформаційних технологій можуть формуватися у розрізі підрозділів підприємства, або по визначених періодах.

Сортування як окремий методологічний прийом формування управлінської звітності в умовах застосування інформаційних систем, розширює можливості читабельності форм, з точки зору систематизації і хронологічного подання інформації. У комп'ютерних системах автоматизації облікової роботи проблема методологічного вибору між систематичними і хронологічними звітами вирішується відповідно до потреб користувачів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна констатувати, що проектування управлінської звітності потребує визначення методологічних підходів щодо її формування та принципів побудови з урахуванням можливостей сучасних автоматизованих систем. Встановлено, що основи проектування управлінської звітності полягають у відборі критеріїв та ознак звітності, сортуванні даних засобами інформаційних систем.

Адекватна методологія проектування форм управлінських звітів дасть можливість зменшити витрати на побудову інформаційних систем підприємств, підвищити ефективність інформаційного забезпечення управлінського персоналу. Подальше поглиблення дослідження проектування форм управлінської звітності дасть змогу вирішити питання раціонального облікового забезпечення управління підприємств.

Список літератури

1. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку : підруч. для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.050106 «Облік і аудит», / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця; 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир : Рута, 2002. - 544 с.
2. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : моногр. С.Ф. Голов. - К. : Центр навчальної літератури, 2007. - 522 с.
3. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці : моногр. - Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. - 224 с.
4. Райзберг Б.А. Современньїй зкономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — 2-е изд., испр. - М.: ИНФРА-М, 1999. - 479 с.
5. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством / В.В. Сопко. - К. : КНЕУ, 2006. - 526 с.

Раскрыты подходы к проектированию форм управленческой отчетности в условиях применения автоматизированных систем учета торговых предприятий.

Управленческая отчетность, информационньїе технологии, формьі отчетности, хозяйственньїе процессьі.

Solved approaches to designing management reporting forms in the application of automation systems retailers.

Management reporting, information technology, reporting forms, business processes.